

Тетяна Гармаш
Національний авіаційний університет
м. Київ (Україна)

Відтворення українських культурно-маркованих лексичних одиниць німецькою мовою

Будь яка мова має слова, що ніяк не вирізняються серед інших слів, але відтворити їх у перекладі буває доволі непросто: реалії – специфічні слова або назви предметів, що притаманні тільки певному народу. В якості реалій можуть виступати означення предметів, понять, особливостей певного географічного місця, матеріального життя, соціально-історичних особливостей деяких людей, нації, країни, племені, і вказують на національний, місцевий та історичний колорит. Реалії не мають точних відповідників в інших мовах. Основними труднощами передачі реалій при перекладі є відсутність в мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) через відсутність у носіїв цієї мови позначеного реалією об'єкта (референта) та необхідність передати їх колорит (конотацію) – їх національне та історичне забарвлення.

Взаємодія мови і культури завжди привертала увагу дослідників і науковців, адже ці два поняття тісно взаємопов'язані: мова – це віддзеркалення культури нації, джерело накопичення та закріплення культурних традицій народу, так званий «культурний код нації», «душа народу». Саме тому на перетині лінгвістики та культурології сформувалася нова міждисциплінарна наука – лінгвокультурологія, основним об'єктом якої є лексичні одиниці з культурним компонентом, або культурно маркована лексика.

У перекладознавчих працях лексема «реалія» як термін з'явилася у 40-х роках. Серед перших перекладознавців на теренах колишнього Радянського союзу, які досліджували реалії, сучасні науковці відзначають російських мовознавців А. Федорова (його діяльність склала цілу епоху в історії радянського перекладознавства), який ввів у вітчизняну теорію і практику перекладу термін «реалія» для позначення національно-специфічного об'єкта чи явища («Про художній

переклад», 1941), Л. Соболева, який вперше дав визначення терміну «реалія» як лексичної одиниці, розуміючи під терміном «реалії» побутові і специфічно національні слова й звороти, що не мають еквівалентів у побуті, а отже, і мовах інших народів, українського лінгвіста О. Кундзіча, котрий вперше вжив цей термін в українському перекладознавстві, підкреслюючи неперекладність реалій («Перекладацька мисль і перекладацький недомисел», 1954) [3,5,7].

На сучасному етапі досліджень в українському перекладознавстві знаходимо наступне тлумачення терміну «реалія»: «Реалії – це моно- та полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких містить (у плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [6; с. 498].

Відповідно до предметної класифікації Р. Зорівчак розподіляє етнографічні реалії, до яких належать побутові символи (поняття, які належать до побуту та культури народу), трудові (маргінальні, що стосуються певної професійної сфери діяльності), найменування понять мистецтва та культури, етнічні поняття (соціалекти, діалектизми), одиниці вимірювання та гроші [1; с. 29].

Об'єктом даного дослідження виступили українська реалія «газда» та похідні від нього у творі української письменниці Марії Матіос «Солодка Даруся» і способи та засоби їх відтворення в німецькою мовою, що були використані німецькою перекладачкою Клаудією Дате.

Варто зауважити: прозова творчість Марії Матіос рясніє так званими етнографізмами, що репрезентують найменування місцевих реалій, які не відомі або не використовуються поза межами покутських говірок. Письменниця, відновлюючи українську культурну спадщину, досить ретельно працює над добром мовного матеріалу, який щонайкраще відтворив би традиції відповідного регіону [2].

Так, мадяризм «газда» (gazda) – «господар; добрий господар» в оригінальному творі є дериваційною базою для похідних газдиня, газдівський, газдовитий, газдувати, газдівство і т. ін., які крім прямого номінативного значення, реалізують

«пучок» символічних етнокультурних нашарувань, є виразником ціннісних орієнтацій і моральних норм [2].

При відтворенні зазначеної реалії перекладачка використала «переклад аналогом» – спосіб перекладу, який полягає в пошуку найближчого за значенням відповідника в мові перекладу для лексичної одиниці оригіналу, що не має точних словникових відповідників. Такого роду наближені еквіваленти лексичних одиниць можна назвати аналогами, але, застосовуючи їх в процесі перекладу, потрібно мати на увазі, що в деяких випадках вони можуть створювати не цілком правильне уявлення про характер предмета або явища, яке позначають. Отже, при перекладі фіксуємо застосування різних лексем, як-от: Herr, Hofbauer, Bauer, Herrin, führen. Наприклад:

– *Чиї ви будете, дитво? Якого **газду**? — поцікавився чоловік*[4; с.17]. „– *Zu wem gehört ihr, Kinder? Zu welchem **Hofbauern**?*“, *wollte der Mann wissen* [8; с.19].

– *Газдику гречний, я знав, що ви **газда**, але ніколи би не подумав, що ви так фальшиво дитину свою вчите!* [4; с. 23]. „*Verehrter Herr, Ihr seid **Hofbauer**, ich weiß, aber dass Ihr dem Kind solche Sachen beibringt, das hätt' ich nicht gedacht!*“ [8; с. 21]

*Розбита, із запаленими очима, Даруся на ранок бігала від хати до хати, носила порожнє горнятко із слідами молока на денці, показуючи його перед очі **газдиням*** [4; с. 34]; *Zerschlagen, mit fiebrigen Augen lief Darina am nächsten Morgen von Hof zu Hof und zeigte **den Bauern** ihren leeren Krug mit dem Milchrest auf dem Boden* [8; с. 32];:

*Якщо Іван вимивав хороми чи танок і стелив мокру ганчірку перед порогом, — це означало, що він дякує цій хаті і її **газдині**, і йде собі далі, куди ведуть очі*[4;с. 49]. *Wenn Iwan das Vorhaus oder die Veranda schrubbte und den feuchten Fetzen auf der Schwelle ausbreitete, hieß das, dass er dem Haus und dessen **Herrin** dankte und weiterzog, wohin ihn seine Beine trugen* [8; с. 47].

*Дехто із сільських **газдів** іноді наймав Івана траву косити або дрова колоти, але він до роботи на чужих обійстях не мав великої охоти* [4; с. 49]. *Manchmal heuerte ihn **ein Bauer** zum Heumachen oder Holzhacken an, aber Iwan arbeitete nicht besonders gern auf fremden Gütern*[8; с. 47].

Михайло в тому не розуміє, бо то **газдівства** не стосується, а його інтересує лиш робота і господарка [4; с. 104]; *Mychajlo hatte davon keine Ahnung, weil das mit dem Hof nichts zu tun hatte, und ihn interessierten nur die Arbeit und das Gehöft* [8; с. 128].

Переказували люди з Галиції, що стільки звідти самих **газдовитих** людей забрали у світ, і навіть фамілія не знає, де вони й що вони [4; с. 112]; *Die Leute aus Galizien haben's erzählt, dass sie lauter **angesehene Leute** wer weiß wohin verschleppt haben, und nicht mal die Familie weiß, was mit ihnen los ist* [8; с. 138].

...за других румунів **газдував** онук колишнього черемошлянського діди́ча Флорескула – Флоря, і який зник разом з Лупуловими вояками, покинувши свої великі статки напризволяще [4; с. 140] ... *unter den zweiten Rumänen hatte es Florea, der Enkel des früheren Dorfvorstehers Florescul, **geführt**, der dann mit Lupuls Leuten abgehauen war und sein riesiges Vermögen im Stich gelassen hatte*[8; с. 175].

Дехто, а особливо маєтні **газди**, усміхалися у вус і відмовляли – і тоді, Михайло не міг би сказати, як таке трафилося, але він перечікував у травах чи під стаями доти, доки не можна було вкрасти з видного місця бодай кулачок масла [4; с. 165]; *Andere, besonders die reichen **Bauern**, lächelten in ihren Bart und weigerten sich. Dann – Mychajlo wusste selbst nicht, wie es dazu kam – wartete er auf der Wiese oder hinter dem Pferdestall, bis er von seinem Platz wenigstens einen Klumpen Butter oder ein Töpfchen Obers stehlen konnte, und stieg wieder aufs Pferd* [8; с. 208].

Виходячи із вищезазначеного можемо стверджувати, що переклад реалій – це справа не тільки перекладацької техніки, а й перекладацького мистецтва. Залежно від переваги того чи іншого виду інформації, що її несе реалія в кожному конкретному випадку, від композиційної заданості реалії в ситуативному контексті, перекладач повинен по-різному відтворювати її семантико-стилістичні функції. Отже, реалії – це дуже цікавий і незвичайний лексичний прошарок мови, за допомогою якого виражається національне забарвлення літературних творів. Слова-реалії відображають додаткові

сміслові відтінки, що є результатом національного бачення світу. Семантизація цих слів надзвичайно важлива для всіх, хто вивчає іноземну мову, через те, що вони викликають труднощі в розумінні першотвору.

Список використаних джерел

1. Зорівчак Р.П. Реалія як компонент національнокультурного контексту: перекладознавчий аспект (на матеріалі української мови). *Славянские языки в свете культуры*. Москва, 2006. С. 27-49.
2. Колоїз Ж.В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся». *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 98-117.
3. Ливицька І. Проблема дефініції та перекладу реалій в художньому тексті. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Філологічні науки. 2009. Вип. 81(4). С. 173-178.
4. Матіос М. Солодка Даруся. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.e-reading.club/book.php?book=1001187>
5. Подорожна К.Ю. Місце реалій у системі безеквівалентної лексики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692-693. С. 174-178.
6. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. 2006. 716 с.
7. Чернікова Л.Ф., Зубкова Л.В. Мовні реалії та проблеми їх перекладу. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 216. С. 172-178.
8. Matios, Maria. *Darina, die Süße: Roman (German Edition)*. Haymon Verlag. Kindle Edition. 232 S.